

УДК 347.965.1:343.121(477)

doi.org/10.30970/jcl.4.2025.8

Вікторія ЛегкунСтудентка магістратури, Львівський національний університет
імені Івана Франка,
Львів, Україна

ORCID ID: 0009-0001-9083-6439

E-mail: legkunviktoria@gmail.com

Подано до друку: 19.10.2025

Рецензія 1: 05.12.2025

Рецензія 2: 08.12.2025

Затверджено до друку: 17.12.2025

ГАРАНТІЇ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЕФЕКТИВНОГО ЗАХИСТУ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

GUARANTEES OF ADVOCACY AS A PREREQUISITE FOR THE EFFECTIVE PROTECTION OF CONSTITUTIONAL RIGHTS AND FREEDOMS OF THE INDIVIDUAL

Viktoriia Lehkun

Student of Master's Degree at Ivan Franko Lviv National University, Lviv, Ukraine

Abstract | The sense of legal security and protection in society is one of the elements of the independence of the bar institution in a democratic state. This article highlights a pressing contemporary issue - the obstruction of the lawful activities of defence attorneys in criminal proceedings by pre-trial investigation bodies. Increasingly, there is a noticeable trend of installing surveillance devices in lawyers' offices (before the entry of information into the Unified Register of Pre-Trial Investigations), as well as conducting investigative (search) actions — in particular, searches in the homes and workplaces of human rights defenders, during which information carriers containing attorney-client privilege are seized. The implementation of such actions by law enforcement bodies indicates a violation of the legal guarantees provided to attorneys at the legislative level. Taken as a whole, these actions not only place the bar institution in an unequal procedural position compared to the prosecution but also directly affect the ability (or inability) of defense attorneys to properly protect the rights of individuals to whom such assistance is guaranteed by the Constitution. To address this issue, the author substantiates the need for a step-by-step introduction of amendments and additions to the legislation, which will establish a reliable mechanism for ensuring the inviolability of attorneys' professional activities and, at the same time, guarantee full and proper legal assistance as enshrined in the Constitution of Ukraine.

Keywords: independence of the bar institution, surveillance devices, attorney-client privilege, guarantees of legal practice, protection of human rights.

Анотація | Відчуття правового спокою та захищеності в суспільстві є одним із елементів незалежності інституту адвокатури в демократичній державі. У даній статті автор висвітлює актуальну проблему сьогодення - перешкодження законній діяльності захисників у кримінальних провадженнях з боку органів досудового розслідування. Все частіше простежується тенденція встановлення засобів прослуховування у офісах адвокатів (до внесення відомостей у ЄРДР), проведення слідчих (розшукових) дій – зокрема, обшуків у квартирах та робочих приміщеннях правозахисників, внаслідок яких вилучають носії інформації, що містять адвокатську таємницю. Реалізація зазначених діянь органами правопорядку свідчить про порушення адвокатських гарантій, які надаються останнім на законодавчому рівні. У своїй сукупності це не лише ставить інститут адвокатури у нерівне процесуальне становище поряд із стороною обвинувачення, а й має прямий вплив на можливість (неможливість) захисника здійснювати належний захист прав осіб, яким така допомога гарантована Основним Законом. Задля подолання даної проблеми автор обґрунтовує необхідність поетапного внесення змін і доповнень до Законодавства, що формуватиме надійний механізм гарантування недоторканості професійної діяльності адвоката та забезпечуватиме повноцінну і належну правничу допомогу гарантовану Конституцією України.

Ключові слова: незалежність інституту адвокатури, засоби прослуховування, адвокатська таємниця, гарантії адвокатської діяльності, захист прав осіб.

Актуальність теми. Україна як конституційна держава ставить перед собою основну мету - гарантування та дотримання прав і свобод людини й громадянина, а також забезпечення конституційних гарантій їх захисту задля побудови такого суспільства, де кожен матиме змогу жити в умовах справедливості, рівності та розвитку. Джон Локк, Шарль Луї Монтеск'є, Томас Пейн та інші мислителі-просвітителі обґрунтували природу людських прав, яка не залежить від держави¹. Права і свободи людини в Україні мають природу, що виходить за межі державного волевиявлення, і визнаються такими, що існують незалежно від їх нормативного закріплення. Конституція України лише фіксує ці права, визнаючи їх невідчужуваними та непорушними. «Людина в цивілізованому світі має широкі права і свободи не тому, що вони проголошені Конституцією. Конституція проголошує ці права і свободи тому, що людина наділена ними від природи», - стверджував Л. Юзьков².

Видається, що Україна, як правова держава, декларуючи в Конституції людину найвищою соціальною цінністю, бере на себе зобов'язання гарантувати, охороняти й забезпечувати реалізацію її основоположних прав і свобод. Права і свободи людини є не лише правовими конструкціями, а й фундаментальними елементами суспільного життя, що визначають характер взаємодії між особою, суспільством і державою. Їх реальне забезпечення в умовах «людиноцентричної системи конституційних цінностей»³ передбачає не лише наявність нормативної бази, а й ефективне функціонування правозастосовних інститутів, незалежного судочинства й правової просвіти населення. Як зазначає Конституційний Суд України, «конституційні права і свободи є фундаментальною основою існування й розвитку Українського народу, а тому держава зобов'язана створювати ефективні організаційно-правові механізми для їх реалізації. Відсутність таких механізмів нівелює сутність конституційних прав і свобод, оскільки призводить до того, що вони стають декларативними, а це неприпустимо в правовій державі»⁴.

¹ Бориславська О. Європейська модель конституціоналізму: системно-аксіологічний аналіз: монографія. Харків: Право, 2018. 384 с. С. 123-128.

² Стаття у щотижневнику «Закон і бізнес»: «Пам'яті найкращих» (№ 12, 30.03-05.04.2019). URL: <https://ccu.gov.ua/publikaciya/stattya-u-shchotyzhnevnyku-zakon-i-biznes-pamyati-naykrashchyh-no-12-3003-05042019>

³ Гришук О.В. Філософія конституційних цінностей: монографія / О. В. Гришук; М-во освіти і науки України, Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Київ: ВАІТЕ, 2019. 416 с. С.24.

⁴ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Трояна Антона Павловича щодо офіційного тлумачення положень статті 24 Конституції України (справа про рівність сторін судового процесу) від 12 квітня 2012 року № 9-рп/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-12>

Здавалося б, за наявності такого надійного підґрунтя та гаранта, як Основний Закон, людина не мала б жодних підстав відчувати себе незахищеною. Втім, у сучасних реаліях права та свободи індивіда зазнають чималих обмежень, що, як наслідок, створює суттєве занепокоєння у свідомості й житті людини. Так, на конституційному рівні закріплено низку прав і свобод, що відповідають міжнародним стандартам, відображеним у таких актах, як: Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права й Європейська конвенція з прав людини. Одне з ключових місць серед них посідає право кожного на отримання професійної правничої допомоги, яке в національному законодавстві гарантоване частиною 1 статті 59 Конституції України.

Виходячи зі змісту статті 131-2 КУ, для надання правничої допомоги в Україні діє адвокатура. Доцільно зауважити, що інститут адвокатури в умовах сучасності відіграє вкрай важливу роль для суспільства загалом та для кожної людини окремо, адже в сучасному правовому полі посідає центральне й безальтернативне місце, слугуючи гарантом безпеки. Таким чином, через призму адвокатської діяльності держава гарантує людині, окрім доступу до професійної правничої допомоги, загальне відчуття правового спокою й захищеності. В одному зі своїх рішень (справа про право на правову допомогу від 30 вересня 2009 року) Конституційний Суд України наголосив, що «право вільно отримувати правову допомогу адвоката» є проявом реалізації державою «обов'язку забезпечувати можливість надання кваліфікованої правової допомоги особам у правовідносинах із державними органами»⁵. Схожу позицію щодо значення професійної допомоги адвоката для гарантування людських прав КСУ висловив у низці інших рішень⁶.

У демократичному суспільстві адвокатура функціонує як незалежна інституція, на чому наголошує Конституція України в абзаці 2 статті 131-1 та Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» у частині 2 статті 5. Поняття «незалежність» є одним з головних принципів адвокатської діяльності, важливою гарантією верховенства права в демократичному суспільстві. За сутністю незалежність адвокатури тлумачиться як непідпорядкованість цього інституту державі, убезпечення від будь-якого стороннього втручання. Реалізація цього принципу в професійній діяльності адвоката передусім знаходить відображення у взаємовідносинах адвокат-держава.

Як передбачається в Стандартах незалежності юридичної професії, ухвалених Міжнародною асоціацією юристів, незалежність юридичної професії є важливою гарантією дотримання й захисту прав людини та необхідна для ефективного й належного доступу до юридичних послуг⁷. Справедлива система здійснення правосуддя, яка гарантує незалежність адвокатів у виконанні їхніх професійних обов'язків без будь-яких неналежних обмежень, тиску чи втручання, прямого чи опосередкованого, є невід'ємною частиною встановлення й підтримки верховенства права.

Говорячи про інститут адвокатури як невід'ємну частину системи правосуддя, варто зауважити, що ключове становище в ній відведено особі адвоката, який є його безпосереднім «обличчям» і водночас суб'єктом виконання покладених на інститут адвокатури завдань. Правничим підґрунтям діяльності адвоката слугують гарантії, які передбачені як у національному законодавстві, зокрема в статті 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», так і в міжнарод-

⁵ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Голованя Ігоря Володимировича щодо офіційного тлумачення положень статті 59 Конституції України (справа про право на правову допомогу) від 30 вересня 2009 року № 23-рп/2009. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v023p710-09>

⁶ Висновок Конституційного Суду України у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 20 січня 2016 року № 1-в/2016. URL: <https://ccu.gov.ua/sites/default/files/ndf/1-v/2016.pdf>; Висновок Конституційного Суду України (Велика палата) у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії) (реєстр. № 1013) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 31 жовтня 2019 року № 4-в/2019. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/4_v_2019.pdf

⁷ IBA Standards For The Independence of the Legal Profession 1990 p. (International Bar Association, IBA). URL: <https://www.ibanet.org/MediaHandler?id=F68BBBA5-FD1F-426F-9AA5-48D26B5E72E7>

ному праві. До джерел міжнародного права, в яких містяться стандарти незалежності адвоката, зокрема, належать Основні принципи щодо ролі юристів⁸, Стандарти Міжнародної юридичної асоціації щодо незалежності юридичної професії⁹ тощо.

Загалом, профільний Закон України передбачає 17 основоположних гарантій, які держава має забезпечити адвокату під час здійснення ним повноважень, щоб він мав змогу діяти вільно й неупереджено в межах Закону та інтересів особи, яка звернулася за правничою допомогою.

Однак упродовж останніх років у ЗМІ періодично з'являється інформація про безпідставне кримінальне переслідування адвокатів, яке здійснюється з метою тиску на них, що в разі підтвердження може свідчити про небезпечну тенденцію до порушення гарантій адвокатської діяльності¹⁰. Важливо наголосити, що відкриття кримінальних проваджень, проведення слідчих (розшукових) дій (зокрема, обшуків як у квартирах, так і в робочих приміщеннях правозахисників), встановлення засобів прослуховування в кабінетах, вручення підозр (про що йдеться в таких публікаціях) може мати й законний характер. Проте якщо все перелічене є безпідставним, застосовується внаслідок виконання адвокатом його обов'язків, - у такому разі йдеться про порушення гарантій адвокатської діяльності, що неминуче негативно впливає на можливість захисту прав людей, яким такий адвокат надає правничу допомогу.

Водночас системність і періодичність дій органів досудового розслідування щодо кримінального переслідування адвокатів (яке, як правило, навіть не завершується направленням обвинувального акта до суду) свідчить про потребу виявлення недоліків законодавства, передусім кримінально-процесуального, а також удосконалення механізму реалізації законодавчих гарантій адвокатської діяльності.

Слід зазначити, що лише за період весни 2025 року у ЗМІ з'явилася інформація щодо: ситуації, пов'язаної зі встановленням засобів для прослуховування в офісах адвокатів без попереднього внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань; проведення так званого «невідкладного» обшуку в адвоката в рамках кримінального провадження, відомості про яке були внесені до ЄРДР 2021 року тощо. І це лише ті випадки, які отримали медійне висвітлення. Яка ж кількість аналогічних ситуацій залишається неоприлюдненою - невідомо.

Одним з найрезонансніших випадків останнього часу (весна 2025 року) є проведення обшуків у житлі та офісі адвоката, який надавав правничу допомогу клієнту у справі щодо його звільнення з посади в Товаристві. У результаті цих слідчих дій було вилучено носії інформації, що містять адвокатську таємницю, а адвоката повідомлено про підозру у вчиненні злочину, передбаченого статтею 206 КК України - «Протидія законній господарській діяльності». Вже сама суть підозри дає підстави для висновку про її зв'язок із виконанням адвокатом професійних обов'язків щодо надання правничої допомоги клієнту.

З формального погляду, дії органу досудового розслідування видаються такими, що відповідають вимогам Кримінального процесуального закону України. Адже слідчу (розшукову) дію - обшук - було проведено на підставі ухвали слідчого судді, як цього вимагає частина 2 статті 234 КПК України, а передумовою, як видається, слугувало надання слідством належних аргументів, які були оцінені судом як достатні й обґрунтовані для винесення відповідного процесуального рішення. Разом з тим як сама суть підозри, так і недостатня аргументованість процесуальних рішень у цій справі, і порядок проведення слідчих дій (зокрема, факт вилучення в захисника носіїв інформації,

⁸ Basic principles on the Role of Lawyers, 1990 p. (The Eighth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, Havana, Cuba). URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/basic-principles-role-lawyers>

⁹ IBA Standarts for the Independence of the Legal Profession 1990 p. (International Bar Association, IBA). URL: <https://www.ibanet.org/MediaHandler?id=F68BBBA5-FD1F-426F-9AA5-48D26B5E72E7>

¹⁰ До прикладу: Відкрита заява АПУ щодо неприпустимості втручання в адвокатську діяльність. Асоціація правників України. 1 квітня 2025 р. URL: <https://uba.ua/ukr/news/vdkrita-zajava-apu-shhodo-nepripustimost-vtruchannja-v-advokatsku-djalnst>; «Асоціація правників України заявляє про неприпустимість втручання в адвокатську діяльність». Юридична практика. 02.04.2025.

URL: <https://pravo.ua/asotsiatsiia-pravnykiv-ukrainy-zaiavliaie-pro-nepripustymist-vtruchannia-v-advokatsku-diialnist/>; URL: <https://www.facebook.com/61560822014814/posts/адвокат-під-обшуком-не-жарт-а-симптом-розпаду-правової-державиколи-в-країні-почи/122161015070360733/>

що містять адвокатську таємницю), свідчать про порушення гарантій адвокатської діяльності, передбачених:

- пунктом 1 частини 1 статті 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» - «заборона будь-якого втручання здійсненню адвокатської діяльності»;
- пунктом 4 частини 1 статті 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» - «заборона проведення огляду, розголошення, витребування чи вилучення документів, пов'язаних із здійсненням адвокатської діяльності».

Насамперед, слід пам'ятати, що адвокат наділений спеціальним правовим статусом, а тому аргументи, які надалі складуть загальну підставу проведення обшуку, повинні проходити максимально прискіпливе вивчення й фільтрацію як з боку органу досудового розслідування, який подає клопотання про дозвіл на проведення слідчої (розшукової) дії, так і з боку слідчого судді, який надає «зелене світло» для проведення обшуку.

ЄСПЛ у справі «Heino v. Finland»¹¹ (п. 43); «Kolesnichenko v. russia»¹² (п. 31) зазначив, що роль, яку відіграють адвокати в захисті прав людини, є причиною того, чому обшуки в належних їм приміщеннях мають бути предметом особливо суворого контролю. З огляду на те, що, як правило, на носіях інформації адвоката одночасно можуть зберігатися дані багатьох клієнтів, виникає ризик порушення недоторканності конфіденційної інформації широкого кола осіб. При цьому зазвичай це чутлива інформація, пов'язана із захистом конституційних прав людини. Окрім того, такі порушення гарантій адвокатської діяльності негативно впливають на формування професійної мотивації серед студентства й молодих фахівців, що як наслідок ставить під загрозу оновлення складу правничої спільноти. Без поповнення адвокатури компетентними й умотивованими молодими спеціалістами вона ризикує втратити ефективність, а в ширшій перспективі - здатність виконувати одну з ключових функцій у правовій державі.

Поряд із цим не підлягає сумніву, що адвокатура не є замкненою в собі професійною спільнотою й не може бути наділена абсолютним імунітетом, оскільки це суперечитиме принципам правової держави. Статус адвоката чи наявність гарантій щодо адвокатської таємниці не повинні розцінюватися як привілей або використовуватися як ширма для незаконних дій, а отже, у разі наявності обґрунтованих підозр щодо вчинення ним кримінального правопорушення, до такої особи мають застосовуватися передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України заходи процесуального впливу. ЄСПЛ у справі «André and Another v. France»¹³ (п. 42) наголосив, що вкрай важливо забезпечити суворі рамки для таких заходів. У кожному випадку заходи з боку органів досудового розслідування щодо адвокатів мають бути обмежені гарантіями адвокатської діяльності. Однак складність цього питання полягає в необхідності пошуку й дотримання розумного компромісу між правомірним застосуванням процесуальних заходів щодо адвокатів із одночасним дотриманням гарантій, що забезпечують незалежність адвокатської діяльності. Дотримання такого балансу слугуватиме основою для збереження довіри до правничої професії й системи правосуддя загалом.

Аналіз Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», «Порядку дій з питань забезпечення гарантій адвокатської діяльності, захисту професійних і соціальних прав адвокатів», Кримінального процесуального кодексу України дає підстави для висновку, що законодавцем досконало не визначено ані порядку подання клопотання про проведення обшуку в адвоката стороною обвинувачення до слідчого судді, ані процедури проведення такої слідчої (розшукової) дії в приміщеннях правозахисника, ані положень, які б відображали подальші необхідні дії, що їх має вчинити сторона обвинувачення щодо вилученого майна в адвоката, - у такому контексті та розумінні, щоб це мало розумну межу із дотриманням гарантій адвокатської діяльності. Разом з тим, як

¹¹ Heino v. Finland. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22Heino%20v.%20Finland%22%22%7D>

¹² Kolesnichenko v. Russia. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22Kolesnichenko%20v.%20Russia%22%22%7D>

¹³ André and Another v. France. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22Andre%20and%20Another%20v.%20France%22%22%7D>

зазначає ЄСПЛ у справі «Petri Sallinen i and Others v. Finland»¹⁴ (п. 90); «Wolland v. Norway»¹⁵ (п. 62), проведення обшуку в помешканні адвоката чи іншому його володінні має бути предметом дуже чіткого й точного правового регулювання.

На моє глибоке переконання, для унеможливлення втручань та перешкод у здійсненні правомірної адвокатської діяльності необхідні адекватні й ефективні гарантії проти зловживань. Цю проблему можна вирішити шляхом поетапного внесення змін та доповнень до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», що сформує надійний механізм гарантування професійної діяльності адвоката.

Першочергової уваги та врегулювання потребує етап звернення до слідчого судді з клопотанням про проведення слідчої (розшукової) дії - обшуку. Так, частина 2 статті 234 КПК України передбачає, що обшук проводиться на підставі ухвали слідчого судді місцевого загального суду, у межах територіальної юрисдикції якого розташований орган досудового розслідування, а у кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду, - на підставі ухвали слідчого судді Вищого антикорупційного суду. У зв'язку з цим доцільним є внесення змін до зазначеного положення, зважаючи на необхідність забезпечення більшої неупередженості та об'єктивності під час розгляду відповідних клопотань. Доречно запровадити механізм автоматизованого розподілу клопотань про дозвіл на проведення обшуку у адвокатів між слідчими суддями всіх судів України, незалежно від територіального розташування органу досудового розслідування. Така модель, що реалізує принцип транс-територіальної юрисдикції, сприяла б зменшенню ризиків зловживань та упередженого ставлення з боку слідчого судді, а також забезпечувала б якісний, об'єктивний та ретельний судовий контроль за втручанням у діяльність адвоката. Крім того, враховуючи можливі професійні чи соціальні зв'язки між слідчим суддею та учасниками кримінального провадження в межах одного регіону, перенесення розгляду подібних клопотань до судів інших територіальних юрисдикцій може стати додатковим запобіжником від суб'єктивного впливу.

Наступним питанням, що потребує нормативного врегулювання, є можливість оскарження ухвали про надання дозволу на проведення обшуку в порядку статті 309 КПК України, а також сама процедура проведення слідчої (розшукової) дії у володінні або приміщенні адвоката. Оскільки положення статті 309 КПК України передбачають вичерпний перелік ухвал слідчого судді, які можуть бути оскаржені на етапі досудового розслідування, і серед них відсутня ухвала про дозвіл на проведення обшуку (передбачена лише можливість подання заперечень під час підготовчого провадження в суді), виникає нагальна потреба доповнити зазначену статтю пунктом, що передбачав би можливість апеляційного оскарження ухвали слідчого судді про надання дозволу на проведення обшуку у володінні або приміщенні адвоката на етапі досудового розслідування. Такий підхід зумовлений тим, що від моменту проведення слідчої (розшукової) дії, під час якої зазвичай вилучаються документи чи інші носії, що містять адвокатську таємницю, до початку підготовчого судового засідання може пройти тривалий час. За цей період орган досудового розслідування отримує повний доступ до конфіденційної інформації клієнтів адвоката, що прямо суперечить гарантії заборони вилучення документів, пов'язаних зі здійсненням адвокатської діяльності.

Окрім цього, виправданим є доповнити Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» статтею, що регламентувала б особливості проведення обшуку у володінні або приміщенні адвоката. Особливу увагу слід приділити процедурі вилучення носіїв інформації або документів, зазначених в ухвалі слідчого судді, які можуть містити відомості, що становлять адвокатську таємницю. У цьому контексті доцільно закріпити обов'язок уповноваженого члена Ради адвокатів регіону, участь якого має бути забезпечена в обов'язковому порядку, щодо здійснення перевірки документів або інформації, що підлягають вилученню, на предмет наявності в них адвокатської таємниці. У разі виявлення ознак конфіденційної інформації необхідно передбачити чітку заборону слідству на доступ до відповідних матеріалів без згоди клієнта. Наразі зазначене положення,

¹⁴ Petri Sallinen i and Others v. Finland. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22%22%7D>

¹⁵ Wolland v. Norway. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22%22%7D>

саме в контексті надання можливості отримання адвокатом від клієнта такої згоди, передбачене у Порядку дій з питань забезпечення гарантій адвокатської діяльності, захисту професійних і соціальних прав адвокатів. Однак у чинному формулюванні воно визначено як право такого уповноваженого про це повідомити. Доцільно закріпити цей механізм як обов'язковий.

У разі ігнорування зазначеної заборони уповноважений член Ради адвокатів регіону має скласти окремий висновок одразу після завершення обшуку, в якому буде поетапно викладено суттєві порушення, вчинені органом досудового розслідування в частині недотримання гарантій. Надважливо, щоб таке викладення інформації відбувалося не лише в завершальній частині протоколу, який на загальних засадах складається стороною обвинувачення, але й щоб набуло статусу самостійного документа. Таким чином, можливість подання скарги на ухвалу слідчого судді про дозвіл на проведення обшуку з долученням складеного висновку уповноваженим членом Ради адвокатів регіону дасть Суду можливість комплексно оцінити ситуацію. Особливої уваги також заслуговує доцільність доповнення Кримінального процесуального кодексу України положенням, що передбачало б обов'язок органів досудового розслідування у встановлений строк після проведення у адвоката обшуку та вилучення речей, зазначених в ухвалі слідчого судді, звертатися з клопотанням про накладення арешту на таке майно. Такий імператив сприяв би підвищенню ефективності судового контролю та аналізу правомірності самого вилучення. Наведене має особливе значення у випадках проведення обшуку у володінні адвоката, коли існує ризик посягання на адвокатську таємницю. Повторне дослідження Судом правомірності вилучення тих чи інших речей дозволить встановити, чи дійсно у цьому є потреба, чи це не порушує гарантій адвокатської діяльності та чи перебування таких речей у розпорядженні сторони обвинувачення не посягатиме на права інших осіб.

Важливою під час розгляду клопотання про накладення арешту на таке майно є обов'язкова участь адвоката, у якого проводився обшук, клієнта, щодо якого міститься інформація у вилучених матеріалах, а також уповноваженого члена Ради адвокатів регіону. Такий підхід забезпечить додатковий процесуальний баланс, а також сприятиме істотній мінімізації ризиків зловживань з боку органів досудового розслідування.

Наведена позиція вже знаходить відображення в судовій практиці. Зокрема, ухвалою слідчого судді Святошинського районного суду міста Києва від 23.09.2021 року у справі № 759/20261/21 передбачено: «...навіть якщо ухвалою слідчого судді про обшук надано дозвіл на вилучення певного майна, це не звільняє слідчого від обов'язку звернутися до слідчого судді з клопотанням про арешт майна для перевірки наявності підстав для обмеження власника майна у його конституційному праві володіти, користуватися та розпоряджатися майном»¹⁶. Проте законодавче закріплення такої вимоги може слугувати додатковою гарантією.

Запропонований підхід узгоджується з положеннями зарубіжного законодавства, зокрема Кримінального процесуального кодексу Франції¹⁷, який передбачає ефективний механізм захисту професійних прав адвоката у разі втручання в його діяльність під час проведення слідчих дій.

Так, відповідно до статті 56-1 зазначеного Кодексу, обшук у приміщенні адвоката дозволяється в присутності голови адвокатської палати (*bâtonnier*) або його представника. Ключовим моментом є не лише забезпечення процесуального контролю під час самого обшуку, а й особлива увага до подальшої долі вилучених матеріалів. У разі вилучення документів, електронних носіїв чи інших предметів, що потенційно містять адвокатську таємницю, їх вивчення та використання допускається лише після судового розгляду. Причому на такому розгляді є обов'язковою присутність не лише прокурора, а й самого адвоката, у якого проведено обшук, та представника голови адвокатської палати. Такий підхід формує багаторівневу гарантію недопущення зловживань та дозволяє здійснити справжню правову оцінку обґрунтованості втручання у сферу захищених професійних прав.

¹⁶ Ухвала слідчого судді Святошинського районного суду міста Києва від 23.09.2021 р. у справі № 759/20261/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99843740>

¹⁷ Code de procédure pénale. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006071154

Наведена французька модель демонструє приклад ефективного запобігання ризику порушення адвокатської таємниці та посилення інституційної ролі адвокатури в системі кримінального судочинства. Залучення представника адвокатської спільноти до оцінки обґрунтованості обмежень прав адвоката дозволяє забезпечити не лише баланс сторін, а й зберегти довіру до процесуального механізму захисту прав учасників провадження.

Висновки. Адвокатура сьогодні є невід'ємною та надзвичайно важливою складовою правової держави, що виступає гарантом захисту людських прав і свобод. За своєю сутністю, цей інститут не лише забезпечує реалізацію конституційного права кожної особи на правничу допомогу, а й відіграє ключову роль у функціонуванні системи правосуддя, слугуючи своєрідним індикатором рівня демократичності та правової культури держави. Для якісного функціонування адвокатури необхідною умовою є забезпечення її повної професійної незалежності, яка реалізується через ефективно дотримання всіх гарантій, передбачених статтею 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Важливо усвідомлювати, що адвокатура не є ізольованим професійним середовищем: її ефективність прямо впливає на становище особи, яка звертається за правничою допомогою, та на рівень дотримання прав людини загалом. Будь-який тиск, втручання чи обмеження щодо адвоката - як «домінантного обличчя» - це не лише порушення його професійних прав, а й посягання на гарантії правового захисту особи. Здійснення будь-якого утиску має далекосяжні наслідки, що виходять за межі суто професійної спільноти та трансформуються у втрату довіри до системи правосуддя загалом.

Зважаючи на те, що адвокат є обличчям системи захисту людських прав, будь-які необґрунтовані, непропорційні дії, спрямовані на обмеження його діяльності, зокрема втручання чи перешкоджання діяльності, необґрунтоване вилучення документів тощо, сприймаються суспільством не лише як загроза, а й як свавілля з боку держави.

Зважаючи на це, існує нагальна необхідність врегулювання окремих гарантій адвокатської діяльності, зокрема доповнення Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» нормами, що сприяли б поліпшенню механізму дотримання гарантій адвокатської діяльності та належному забезпеченню принципу незалежності адвокатури як фундаментальної передумови реалізації права на ефективний захист кожної особи.

Список використаних джерел

Бібліографія:

1. Бориславська О. Європейська модель конституціоналізму: системно-аксіологічний аналіз: монографія. Харків: Право, 2018. 384 с. С. 123-128.
2. Гришук О.В. Філософія конституційних цінностей: монографія / О. В. Гришук; М-во освіти і науки України, Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Київ: ВАІТЕ, 2019. 416 с.
3. Стаття у щотижневику «Закон і бізнес»: «Пам'яті найкращих» (№ 12, 30.03-05.04.2019). URL: <https://ccu.gov.ua/publikaciya/stattya-u-shchotyzhnevyyku-zakon-i-biznes-pamyati-naykrashchyh-no-12-3003-05042019>

Перелік юридичних документів:

4. Basic principles on the Role of Lawyers, 1990 p. (The Eighth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, Havana, Cuba). URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/basic-principles-role-lawyers>
5. Code de procédure pénale. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006071154
6. IBA Standards For The Independence of the Legal Profession 1990 p. (International Bar Association, IBA). URL: <https://www.ibanet.org/MediaHandler?id=F68BBBA5-FD1F-426F-9AA5-48D26B5E72E7>
7. «André and Another v. France». URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-87938%22%5D%7D>
8. «Heino v. Finland». URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-103394%22%5D%7D>
9. «Kolesnichenko v. russia». URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-92147%22%5D%7D>

10. «Petri Sallinen i and Others v. Finland». URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%5B%5C%22001-70283%22%5D%7D>
11. «Wolland v. Norway», <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%5B%5C%22001-182867%22%5D%7D>
12. Висновок Конституційного Суду України (Велика палата) у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії) (реєстр. № 1013) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 31 жовтня 2019 року № 4-в/2019. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/4_v_2019.pdf
13. Висновок Конституційного Суду України у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 20 січня 2016 року № 1-в/2016. URL: <https://ccu.gov.ua/sites/default/files/ndf/1-v/2016.pdf>
14. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 27, ст.282. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>
15. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
16. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
17. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Голованя Ігоря Володимировича щодо офіційного тлумачення положень статті 59 Конституції України (справа про право на правову допомогу) від 30 вересня 2009 року № 23-рп/2009. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v023p710-09>
18. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Трояна Антона Павловича щодо офіційного тлумачення положень статті 24 Конституції України (справа про рівність сторін судового процесу) від 12 квітня 2012 року № 9-рп/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-12>
19. Стандарти незалежності юридичної професії, ухвалені Міжнародною асоціацією юристів. URL: <https://www.ibanet.org/MediaHandler?id=F68BBBA5-FD1F-426F-9AA5-48D26B5E72E7>
20. Ухвала слідчого судді Святошинського районного суду міста Києва від 23.09.2021 р. у справі № 759/20261/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99843740>

References

Bibliography:

1. Boryslavska O. Yevropeiska model konstytutsionalizmu: systemno-aksiolohichniy analiz: monohrafiia. Kharkiv: Pravo, 2018. 384 s. S. 123-128.
2. Hryshchuk O.V. Filosofiia konstytutsiinykh tsinnosti: monohrafiia / O. V. Hryshchuk; M-vo osvity i nauky Ukrainy, Lviv. nats. un-t im. Ivana Franka. Kyiv: VAITE, 2019. 416 c.
3. Stattia u shchotyzhnevyyku «Zakon i biznes»: «Pamiati naikrashchykh» (№ 12, 30.03-05.04.2019). URL: <https://ccu.gov.ua/publikaciya/stattya-u-shchotyzhnevyyku-zakon-i-biznes-pamyati-naykrashchyh-no-12-3003-05042019>

List of legal documents:

4. Basic principles on the Role of Lawyers, 1990 r. (The Eighth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, Havana, Cuba). URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/basic-principles-role-lawyers>
5. Code de procédure pénale. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006071154
6. IBA Standards For The Independence of the Legal Profession 1990 r. (International Bar Association, IBA). URL: <https://www.ibanet.org/MediaHandler?id=F68BBBA5-FD1F-426F-9AA5-48D26B5E72E7>
7. Konstytutsiia Ukrainy vid 28 chervnia 1996 roku. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>
8. Krminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
9. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym zvernenniam hromadianyna Holovania Ihoria Volodymyrovycha shchodo ofitsiinoho tлумачення положень statii 59 Konstytutsii Ukrainy (sprava pro pravo na pravovu dopomohu) vid 30 veresnia 2009 roku № 23-rp/2009. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v023p710-09>
10. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym zvernenniam hromadianyna Troiana Antona Pavlovycha shchodo ofitsiinoho tлумачення положень statii 24 Konstytutsii Ukrainy (sprava pro rivnist storin sudovoho protsesu) vid 12 kvitnia 2012 roku № 9-rp/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-12>
11. Standarty nezalezhnosti yurydychnoi profesii, ukhvaleni Mizhnarodnoiu asotsiatsiieiu yurystiv. URL: <https://www.ibanet.org/MediaHandler?id=F68BBBA5-FD1F-426F-9AA5-48D26B5E72E7>

12. Ukhvala slidchoho suddi Sviatoshynskoho raionnoho sudu mista Kyieva vid 23.09.2021 r. u spravi № 759/20261/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99843740>
13. Vysnovok Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy (Velyka palata) u spravi za konstytutsiinym zvernenniam Verkhovnoi Rady Ukrainy pro nadannia vysnovku shchodo vidpovidnosti zakonoproektu pro vnesennia zmin do Konstytutsii Ukrainy (shchodo skasuvannia advokatskoi monopolii) (reiestr. № 1013) vymoham statei 157 i 158 Konstytutsii Ukrainy vid 31 zhovtnia 2019 roku № 4-v/2019. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/4_v_2019.pdf
14. Vysnovok Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za zvernenniam Verkhovnoi Rady Ukrainy pro nadannia vysnovku shchodo vidpovidnosti zakonoproektu pro vnesennia zmin do Konstytutsii Ukrainy (shchodo pravosuddia) vymoham statei 157 i 158 Konstytutsii Ukrainy vid 20 sichnia 2016 roku № 1-v/2016. URL: <https://ccu.gov.ua/sites/default/files/ndf/1-v/2016.pdf>
15. Zakon Ukrainy «Pro advokaturu ta advokatsku diialnist». Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), 2013, № 27, st.282. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>
16. «André and Another v. France». URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:\[%22001-87938%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:[%22001-87938%22])
17. «Heino v. Finland». URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:\[%22001-103394%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:[%22001-103394%22])
18. «Kolesnichenko v. russia». URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:\[%22001-92147%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:[%22001-92147%22])
19. «Petri Sallinen i and Others v. Finland». URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:\[%22001-70283%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:[%22001-70283%22])
20. «Wolland v. Norway», [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:\[%22001-182867%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:[%22001-182867%22])